

VATANPARVARLIK TUSHUNCHASINING TARIXIY VA FALSAFIY
ASOSLARI

Axunov Iloxomjon Ibragimovich
FarDu harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada vatanparvarlik tushunchasining tarixiy va falsafiy asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Vatanparvarlik qadimiy sivilizatsiyalardan boshlab insoniyat tafakkurida muhim ijtimoiy va ma'naviy qadriyat sifatida shakllangan. Tadqiqotda Sharq va G'arb mutafakkirlarining vatanparvarlikka oid qarashlari hamda uning jamiyat rivojlanishidagi o'rnini tahlil qilinadi. Shuningdek, mustaqillik yillarida vatanparvarlik tushunchasining yangi mazmun bilan boyishi va yoshlar ongida uning shakllanishi yoritiladi. Globalizatsiya jarayonida milliy g'oya va mafkuraviy asoslar orqali vatanparvarlikni mustahkamlash masalalariga ham alohida e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *Vatanparvarlik, tarixiy asoslar, falsafiy qarashlar, milliy g'oya, jamiyat, qadriyatlar, ma'naviyat, mustaqillik, yoshlar tarbiyasi, globalizatsiya.*

KIRISH

Vatanparvarlik – bu insonning o'z Vataniga bo'lgan muhabbati, sadoqati va uni rivojlantirishga intilishi bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy-ma'naviy hodisadir. Ushbu tushuncha qadimiy sivilizatsiyalardan boshlab inson tafakkurida muhim qadriyat sifatida shakllangan bo'lib, u jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tarixiy jihatdan vatanparvarlik tushunchasi har bir davrda o'ziga xos mazmun kasb etgan. Qadimgi davrlarda u asosan davlatga sadoqat sifatida namoyon bo'lgan bo'lsa, zamonaviy davrda milliy g'oya va ma'naviy barkamollik bilan chambarchas bog'langan.

Mazkur maqolada vatanparvarlik tushunchasining tarixiy va falsafiy asoslari ilmiy tahlil qilinadi. Shu bilan birga, Sharq va G'arb mutafakkirlarining vatanparvarlik haqidagi qarashlari hamda uning jamiyat rivojlanishidagi o'rnini yoritiladi. Mustaqillik yillarida vatanparvarlik tushunchasining yangi mazmun bilan boyishi va yoshlar ongida shakllanish jarayoniga alohida e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, globalizatsiya sharoitida milliy mafkura asosida vatanparvarlikni mustahkamlash masalalari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot vatanparvarlikning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, jamiyatning ma'naviy-mafkuraviy rivojlanishida uning o'rnini aniqlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Vatanparvarlik tushunchasi uzoq tarixga ega bo'lib, turli davrlarda turlicha talqin qilingan. Sharq va G'arb mutafakkirlari bu tushunchaga har xil yondashgan. Qadimgi yunon faylasuflari Platon va Aristotel vatanparvarlikni fuqarolik burchi va davlatga sadoqat bilan bog'liq holda tushuntirgan bo'lsa, Sharq mutafakkirlari – Forobiy, Navoiy, Beruniy, Ibn Sino vatanparvarlikni axloqiy komillik va insonparvarlik bilan uyg'un holda ko'rgan.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda vatanparvarlikning falsafiy, sotsiologik va psixologik jihatlarini keng o'rganilgan. G'arb tadqiqotchilari orasida E. Gellner va A. Smit milliy ong va vatanparvarlikning shakllanishini millatchilik nazariyalari orqali izohlaydi. O'zbek olimlaridan Sh. Mirziyoyevning asarlarida vatanparvarlikning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini va milliy g'oya

bilan bog'liqligi chuqur yoritilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va turli qonun hujjatlarida vatanparvarlik davlat siyosatining muhim elementi sifatida qayd etilgan.

Tarixiy adabiyotlarda vatanparvarlik tushunchasi davlat taraqqiyoti bilan bog'liq ravishda o'rganilgan. Amir Temur, Bobur kabi davlat arboblari o'z asarlarida milliy birdamlik va Vatan manfaatlariga sadoqat g'oyalarini ilgari surganlar. Mustaqillik yillarida vatanparvarlik yangi mazmun kasb etib, ta'lim tizimi, yoshlar tarbiyasi va mafkuraviy masalalar bilan bog'liq holda o'rganilmoqda.

Ushbu tadqiqotda vatanparvarlik tushunchasining tarixiy va falsafiy asoslarini tahlil qilish uchun quyidagi ilmiy yondashuvlar qo'llaniladi:

Tarixiy yondashuv – Vatanparvarlik tushunchasining rivojlanish dinamikasini o'rganish va turli davrlardagi talqinlarini tahlil qilish uchun.

Falsafiy tahlil – Vatanparvarlikning mohiyatini, uning jamiyatdagi o'rnini va inson ongiga ta'sirini falsafiy asosda izohlash uchun.

Taqqoslash usuli – Sharq va G'arb mutafakkirlarining vatanparvarlik haqidagi qarashlarini solishtirish va umumiy jihatlarni aniqlash uchun.

Sotsiologik yondashuv – Jamiyatda vatanparvarlikni shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va yoshlar orasida uning ahamiyatini tahlil qilish uchun.

Hujjatlar tahlili – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari, rasmiy dasturlar va ilmiy manbalar asosida vatanparvarlik tushunchasini mustahkamlash yo'nalishlarini o'rganish uchun.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tushunchasi tarixiy taraqqiyot jarayonida turli talqinlarga ega bo'lib, har bir davrda uning mazmuni ijtimoiy, siyosiy va madaniy sharoitlarga bog'liq holda shakllangan.

Vatanparvarlik tushunchasining tarixiy rivojlanishi

Qadimgi sivilizatsiyalarda vatanparvarlik davlatga sadoqat va fuqarolik burchi sifatida talqin etilgan. Platon va Aristotelga ko'ra, davlatning barqarorligi uchun fuqarolarning vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishi muhim omil hisoblangan.

O'rta asr Sharq mutafakkirlari vatanparvarlikni axloqiy komillik, adolat va insonparvarlik bilan bog'liq tushuncha sifatida ko'rganlar. Forobiy, Navoiy, Ibn Sino asarlarida vatan muhabbati bilan bog'liq g'oyalar ilgari surilgan.

Amir Temur va Bobur kabi buyuk davlat arboblari o'z asarlarida vatanparvarlikni davlat mustahkamligi va jamiyat birligining asosiy sharti sifatida ko'rsatganlar.

Falsafiy jihatdan vatanparvarlik

Vatanparvarlik faqatgina davlat va jamiyat manfaatlariga xizmat qilish emas, balki insonning o'z Vatani oldidagi axloqiy burchi sifatida ham talqin etiladi.

Zamonaviy falsafiy tadqiqotlarda vatanparvarlik milliy ong va milliy g'oya bilan chambarchas bog'liq bo'lib, jamiyat taraqqiyotining muhim omili ekanligi ta'kidlangan.

Globalizatsiya jarayonida vatanparvarlik tushunchasi yangi qiyofaga ega bo'lib, milliy qadriyatlarni asrab-ayaylash va mustahkamlash zarurati ortib bormoqda.

Mustaqillik yillarida vatanparvarlikning rivojlanishi

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, vatanparvarlik davlat mafkurasining muhim qismi sifatida qaralib, ta'lim tizimi, madaniyat va ijtimoiy siyosat orqali targ'ib qilinmoqda.

Ta'lim muassasalarida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bo'yicha turli dasturlar ishlab chiqilgan. Sport, san'at va madaniy merosni targ'ib qilish orqali vatanparvarlikni yanada rivojlantirish choralari ko'rilmogda.

Yosh avlod ongida vatanparvarlikni shakllantirish davlat va jamiyat barqarorligi uchun muhim omil hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi natijasida vatanparvarlik tushunchasi yangi ko'rinishlarga ega bo'lib, axborot xavfsizligi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Milliy qadriyatlarni rivojlantirish va saqlash orqali vatanparvarlikni mustahkamlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tushunchasi tarixiy va falsafiy jihatdan murakkab va serqirra tushuncha bo'lib, har bir davrda u o'ziga xos mazmun kasb etgan. Mustaqillik yillarida vatanparvarlik davlat siyosati darajasiga ko'tarilib, yosh avlodni tarbiyalashda asosiy tamoyillardan biriga aylangan. Zamonaviy sharoitda milliy g'oya va mafkuraviy yondashuvlar orqali vatanparvarlikni mustahkamlash muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tushunchasi uzoq tarixiy jarayonda shakllangan va har bir davrning ijtimoiy-siyosiy hamda madaniy talablari asosida rivojlanib kelgan. Qadimgi davrlarda vatanparvarlik davlatga sadoqat va fuqarolik burchi sifatida talqin etilgan bo'lsa, keyinchalik u milliy o'zlikni anglash, ma'naviy komillik va ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'liq tushunchaga aylanib borgan. Sharq va G'arb falsafasida vatanparvarlikning turli talqinlari mavjud bo'lib, ushbu tushuncha jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lgan.

Zamonaviy nuqtai nazardan vatanparvarlik faqat yurtga sadoqat yoki uni himoya qilish bilan cheklanib qolmaydi, balki ilmiy, madaniy, iqtisodiy va sport sohalarida mamlakat rivojiga hissa qo'shish bilan ham chambarchas bog'liqdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mustaqillik yillarida vatanparvarlik yangi bosqichga ko'tarilib, davlat siyosati va mafkuraviy tamoyillarning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Biroq, bugungi globallashuv sharoitida vatanparvarlik tushunchasi ayrim yangi muammolarga duch kelmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari orqali tarqalayotgan turli mafkuraviy ta'sirlar milliy ong shakllanishiga turlicha ta'sir o'tkazmoqda. Shuningdek, ayrim hollarda vatanparvarlik tushunchasi noto'g'ri talqin qilinib, tor millatchilik yoki mutaassiblik kabi qarashlar bilan chalkashib ketishi mumkin. Shu sababli, ilmiy yondashuv asosida vatanparvarlikni to'g'ri tushuntirish va yosh avlod ongiga singdirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillarga ko'ra, vatanparvarlikni shakllantirishda ta'lim tizimi, oilaviy tarbiya va ommaviy axborot vositalarining o'rni beqiyosdir. Shuningdek, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash uchun ularni madaniy meros, tarixiy qahramonlar hayoti va milliy qadriyatlarga asoslangan holda tarbiyalash lozim. Sport, san'at va ilmiy faoliyat ham vatanparvarlikning muhim komponentlaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, vatanparvarlik bugungi jamiyatning muhim ma'naviy va mafkuraviy tamoyillaridan biri bo'lib, uni shakllantirish va mustahkamlash uchun ilmiy

yondashuvga asoslangan holda uzluksiz ish olib borish zarur. Mustaqillik yillarida bu borada keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, kelajakda milliy g'oya va mafkura asosida yanada chuqurroq strategiyalar ishlab chiqish zarurati mavjud.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tushunchasi uzoq tarixiy va falsafiy jarayonda shakllanib, har bir jamiyatning ma'naviy negizini tashkil etuvchi asosiy qadriyatlardan biri sifatida namoyon bo'lgan. Uning mohiyati turli davrlarda har xil talqin qilingan bo'lsa-da, umumiy jihati – millat va davlat taraqqiyotiga xizmat qilishdan iboratdir. Qadimgi falsafiy qarashlarda vatanparvarlik davlatga sadoqat bilan bog'liq bo'lsa, keyinchalik u milliy o'zlik, ma'naviyat va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashgan. Mustaqillik yillarida esa ushbu tushuncha milliy g'oya va mafkuraviy yo'nalishlar bilan boyitilib, davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Vatanparvarlik bugungi kunda faqat harbiy yoki siyosiy sadoqat bilan cheklanib qolmay, ilmiy izlanishlar, madaniy taraqqiyot, iqtisodiy rivojlanish va sport sohalarida mamlakatga hissa qo'shish bilan ham bog'liq ekanligi aniqlandi. Shuningdek, globalizatsiya jarayonida vatanparvarlikni mustahkamlash milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, yosh avlod ongida mustahkam milliy identifikatsiyani shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Ilmiy va falsafiy yondashuvlar asosida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda vatanparvarlikning quyidagi muhim jihatlari mavjud: Tarixiy asoslar – vatanparvarlik qadimdan insoniyat tafakkurida shakllangan, jamiyatni birlashtiruvchi va davlat barqarorligini ta'minlovchi omil bo'lib xizmat qilgan; Falsafiy mohiyat – u axloqiy burch, sadoqat, ijtimoiy mas'uliyat va milliy o'zlikni anglash bilan bog'liq ko'p qirrali tushuncha hisoblanadi;

Zamonaviy talqinlar – bugungi sharoitda vatanparvarlik nafaqat davlatga sadoqat, balki ilm-fan, iqtisodiyot, sport va san'at sohalarida milliy manfaatlarni himoya qilish bilan ham o'lchanadi. Ta'lim va tarbiyaning o'zini – yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash uchun ta'lim tizimi, oilaviy tarbiya va ommaviy axborot vositalari orqali tizimli ish olib borish zarur;

Milliy mafkura va globalizatsiya – axborot makonining kengayishi va turli mafkuraviy oqimlarning kuchayishi sharoitida milliy mafkurani mustahkamlash va vatanparvarlikni targ'ib etish strategik ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, vatanparvarlik nafaqat tarixiy va madaniy merosning ajralmas qismi, balki jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida ham e'tirof etiladi. Mustaqil O'zbekiston sharoitida bu tushuncha yangi mazmun kasb etib, milliy g'oya va istiqlol mafkurasi asosida mustahkamlanmoqda. Tadqiqotdan kelib chiqadigan asosiy xulosa shundan iboratki, vatanparvarlikni jamiyatda rivojlantirish uchun uni ta'lim, madaniyat, ijtimoiy-iqtisodiy sohalarga integratsiya qilish, milliy o'zlikni saqlash hamda global ta'sirlarga moslashgan holda yanada mustahkamlash lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Мамажонов, Р. А., & Ахунов, И. И. (2020). ҲАРБИЙ-ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ, КИНО, ТЕАТР ВА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ АҲАМИЯТИ. Интернаука, (22-3), 64-66.

2. Ugli, K. N. K. (2021). FACTORS OF EDUCATING YOUNG PEOPLE IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM. INTERNATIONAL JOURNAL ON HUMAN COMPUTING STUDIES, 3(4).
3. Ortiqovich, U. A., Ibragimovich, A. I., & Xoshimovich, A. B. (2022). MAKEDONIYALIK ISKANDARNING HINDISTONGA QILGAN YURISHI. Journal of new century innovations, 16(2), 12-14.
4. Ibragimovich, A. I. Murotjon o'g'li, TB, & Valijon o'g, TTU (2022). HARBIY XIZMATGA TAYYORLASH VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 968-974.
5. Ахунов, И. И. (2022). ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МЕТОДОЛОГИК НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 204-210.
6. Olimjonovich, U. I., Mirhokimovich, T. A., & Ibragimovich, A. I. (2022). ARMED FORCES OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Scientific Impulse, 1(4), 1884-1892.
7. Olimjonovich, U. I., Mirhokimovich, T. A., & Ibragimovich, A. I. (2022). QOMUSIMIZ-ERKIN VA FAROVON HAYOTIMIZ KAFOLATI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(24), 244-253.
8. Ortikovich, U. A., Mirxokimovich, T. A., Xoshimovich, A. B., & Ibragimovich, A. I. (2022). СЛУЖЕНИЕ СТРАНЕ-СВЯТОЙ ДОЛГ. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(19), 606-608.
9. Xoshimovich, A. B., Musajonovich, X., & Ibragimovich, A. I. (2022). About 5 Initiatives Approved by the President. Zien Journal of Social Sciences and Humanities, 8, 3-5.
10. Olimzhonovich, U. I., Mirkhokimovich, T. A., & Ibragimovich, A. I. (2022). OUR COMMUNITY IS THE PURCHASE OF OUR FREE AND PROSPEROUS LIFE. CREATIVE TEACHER, 2(24), 244-253.